

Input Green deal Wonen en energie

Projectidee: zonne-energie projecten in de stad

Anne Marieke Schwencke, EnergiekLeiden/ AS I-Search
20 oktober 2014 (aangepast 7 augustus 2015)

Aanleiding

De gemeente Leiden werkt toe naar een Leidse Green deal 'wonen en energie'. Deze is gericht op lokale samenwerking tussen partijen rond energiebesparing en energieopwekking in de stad.

Op 1 oktober 2014 heeft de gemeente Leiden een startbijeenkomst georganiseerd voor Leidse bewoners en bedrijven. Het doel was om *kansen voor samenwerking te ontdekken, deelnemers te stimuleren en werven voor verdere uitwerking*. In deze sessie zijn een zevental projectideeën naar voren gekomen. De gemeente heeft vervolgens de "trekkers" die zich spontaan aanmeldden uitgenodigd om de ideeën verder uit te werken¹.

Deze notitie is een 'eerstelijns advies' gericht op uitwerking van het projectidee: '2. Samen zonnepanelen exploiteren'. Het is opgesteld door EnergiekLeiden (EL)/ Anne Marieke Schwencke in oktober 2014. EL biedt een platform voor Leidse bewoners die graag meer nieuwe energie in hun stad brengen en bereid zijn hun expertise en tijd daarvoor in te zetten.

Advies: in het kort

De kern van ons advies komt er op neer dat we vaststellen dat:

- er veel kansen zijn om met grotere zonprojecten aan de slag te gaan
- er zijn al aansprekende zonprojecten in Leiden
- het slim is om te beginnen met een verkenning van wat er al gebeurt ('Spotlight op de parels in de stad')
- zicht op wat er mogelijk is (potentieel) ontbreekt
- regie en samenhang ontbreekt
- een samenhangende visie op energie in de stad ontbreekt
- een actievere regierol van de gemeente wenselijk is.
- een trekker nodig is om de lokale samenwerking rond grotere zonprojecten te organiseren

We bevelen aan om de Greendeal activiteiten rond zonprojecten op te hangen aan een meer programmatische visie op de Green Deal, toe te werken naar een soort *lokaal energieakkoord*, ingebed in een energievisie, -beleid en -programma. We zijn – in oktober 2014 - kritisch over de fragmentarische uitwerking van de Greendeal (zie bijlage 1).

Anno augustus 2015 bieden het Coalitieakkoord, de nieuwe Duurzaamheidsagenda en de Economische agenda(!) veel aanknopingspunten om tot een meer programmatische aanpak te komen en daar zijn we heel blij mee!

---

¹ Zie Greendeal Leiden startbijeenkomst:

http://gemeente.leiden.nl/fileadmin/files/Over_de_stad/Natuur_en_milieu/Natuur_en_milieueducatie/Handleidingen_werkbladen_pdf_ppt_enz/GreenDealverslag.pdf

Eerstelijns-advies Input 20 Oktober 2014:

Woord vooraf augustus 2015: Het volgende stuk is grotendeels gelijk aan de versie van 20 oktober 2014. Deze is aangeboden aan de projectleider Green deal Bart van Geleuken. De tekst heb ik op een aantal punten aangescherpt en bijgewerkt maar is toch gedateerd. Mocht het nodig zijn dan werken we het verder uit.

Naar een Green deal grotere zonprojecten

Startpunt voor deze notitie is de uitkomst van de bijeenkomst op 1 oktober 2014.

Uitkomst van de startbijeenkomst 1 oktober 2014:

Projectidee 2: Samen zonnepanelen exploiteren (presentator: Marc Koene, initiatiefnemer: Anne Marieke Schwencke, ASI-Search/Energiek Leiden)

Hoe zorgen we ervoor dat initiatiefnemers/geïnteresseerden in zonnepaneelprojecten samen het wiel gaan uitvinden? Technisch, financieel en organisatorisch komt er heel wat bij kijken. Door met een aantal partijen kennis te delen kan samengewerkt worden aan de realisatie van grote zonnepaneelinstallaties. Ook kunnen gestandaardiseerde aanpakken worden ontwikkeld voor volgende projecten, afhankelijk van de specifieke situatie (VvE of verschillende woningeigenaren, zonnepanelen op daken van bedrijven of gemeentelijk vastgoed e.d.).

We duiden het Green Deal projectidee hier verder aan als 'collectieve zonprojecten in de stad'. Het gaat hierbij om de realisatie van:

- grotere zonprojecten in de stad
- op grote daken van bedrijven, gemeentelijke instellingen, sportgebouwen e.d.
- op beschikbare grond, terreinen
- *al dan niet* met medefinanciering van omwonenden (of andere collectieven).

Visie Green deal

Dit projectidee 'collectieve zonprojecten' zal onderdeel uitmaken van een integrale Green deal, een set van afspraken tussen partijen over de belangrijkste thema's rond energie en wonen. De opzet van de Green deal is uitgewerkt in de notitie aan de wethouder: *Green Deal Leiden: uitwerking doelen en resultaten: Naar een lokaal energieakkoord met de Leidse samenleving (11 juni 2014)*².

De beoogde Green deal (volgens plannen van 2014) 'organiseert de lokale samenwerking rond energie en wonen' en legt daarvoor het volgende vast:

- concrete doelen die verschillende partijen samen willen realiseren
- afspraken over de uitvoering en taakverdeling
- inzet van menskracht en middelen
- planning van de uitvoering en wijze van monitoring.

Wij zouden de Green deal als 'sets lokale afspraken' het liefst organiseren rond een drietal pijlers: (1) energiebesparing huurwoningen, (2) energiebesparing koopwoningen en (3) energieopwekking.

Dit is een iets andere indeling dan de gemeente op dit moment hanteert (zie bijlage 1).

² Hier heb ik in opdracht van de gemeente Leiden (via de Omgevingsdienst en via EnergiekLeiden) actief aan bijgedragen. Bij de organisatie van het vervoltraject ben ik niet meer actief als 'onderzoeker' betrokken geweest. Wel lever ik als 'burger' een bijdrage, onder andere met dit stuk.

Het projectidee 2: 'collectieve zonprojecten' is één van de bouwstenen voor de Green deal pijler 3: 'energieopwekking'.

Samenhang met andere Green deal projectideeën

We stellen voor om dit project (2) samen te voegen met project (6) *Zonnepanelen op schooldaken*, beiden als concretisering en uitwerking van de pijler 'energieopwekking in de stad'. Dit projectidee is ook uitgewerkt door EnergiekLeiden/ Leendert Jonker.

Zonprojecten op scholen zijn immers in technische, financiële en wettelijke zin vergelijkbaar met zonprojecten op bedrijfspanden of gemeentelijk vastgoed. De organisatorische dynamiek verschilt wel; een ondernemer gaat anders om met dit soort investeringen dan een schoolbestuur.

Andere zonideeën, zoals zonnepanelen op koop- en huurwoningen kunnen het beste onder de pijler 'energiebesparing' worden meegenomen als onderdeel van verduurzaming van de woningen (projectideeën: 1,3,4,5).

Advies: Landelijke context lokaliseren!

De Green deal afspraken zullen in *nauwe samenhang* met landelijke, regionale en andere lokale processen tot stand moeten komen. De Leidse Green deal zien wij als een soort lokaal energieakkoord, een lokale uitwerking van het landelijke SER energieakkoord ³.

Landelijk is er veel aan de gang op gebied van energiebesparing- en opwekking. Dit biedt kansen voor Leiden: lokaliseren van landelijke ontwikkelingen.

Voor 'zonprojecten' is relevant:

- SER energieakkoord (september 2013) tussen dan 40 partijen is het nationale referentiekader voor 'energie' op dit moment⁴. Doelstelling voor duurzame energie is 14% in 2020. Voor zonne-energie zijn geen specifieke doelstellingen opgenomen (onderdeel categorie 'overige duurzame energie').
- Het SER akkoord heeft geleid tot een nieuwe wettelijke regeling: de zogenaamde 'postcoderoosregeling'. Deze is bedoeld voor duurzame energieprojecten (vooral zon) die gefinancierd en beheerd worden door coöperaties van omwonenden of VVE's. Deze regeling is aanvullend op al bestaande regelingen (saldering, subsidieregeling SDE+).
- De zonne-energiemarkt is sterk in ontwikkeling. Het aandeel zonne-energie is nog zeer klein (0,3%) maar neemt snel toe. In 2013 is het vermogen meer dan verdubbeld tot 800MW. Dit is grotendeel toe te schrijven aan particuliere woningeigenaren. Het aantal grotere projecten op bedrijfspanden en collectief gefinancierde projecten neemt momenteel sterk toe. Mooie voorbeelden zijn: de Amsterdam Arena (mede gefinancierd vanuit Amsterdamse Investeringsfonds), Groningse Euroborg (*crowdfunding*), Jaarbeurs Utrecht en vele andere lokale projecten op gemeentedaken, zwembaden, ed. Daarnaast zijn opvallend veel lokale burger- en bedrijfsinitiatieven grotere zonprojecten aan het ontwikkelen. Vanuit Leiden zijn EnergiekLeiden en ikzelf hier nauw bij betrokken⁵.

Advies: zicht op stand van zaken duurzame energie

Energieopwekking met zonne-energie draagt bij aan Leidse duurzaamheidsdoelstellingen. De gemeente Leiden heeft de volgende ambitieuze doelen gesteld op gebied van klimaat, energiebesparing- en productie en dit in de Duurzaamheidsagenda 2011-2014 vastgelegd:

³ Er zijn vergelijkbare initiatieven om het energieakkoord te lokaliseren in Leusden, Gouda, Utrecht, Lochem en in de provincies Brabant en Gelderland (Brabants Energieakkoord, Energieakkoord Gelderland).

⁴ <http://www.energieakkoordser.nl/>

⁵ AS I-Search: onderzoek over lokale energie-initiatieven met het Planbureau voor de Leefomgeving (2014), NetbeheerNederland (2013), zelfstandig (2012). Maya van der Steen hoven en ikzelf zijn actief betrokken bij de landelijke lobby rond de postcoderoos en andere wettelijke regelingen zonprojecten.

- 40% CO₂ reductie in de regio in 2030 tov ongewijzigd beleid (600kton)
- gemeentelijke organisatie is CO₂-neutraal in 2015.
- in 2020 wordt 14% van de in de regio benodigde energie lokaal en duurzaam opgewekt, met een tussen doelstelling van 5% in 2012.

De verwachting is dat het ambitieniveau niet minder zal worden. Energie zal één van de speerpunten van de nieuwe Leidse Duurzaamheidsagenda zijn (verwachting begin 2015 gereed: *inmiddels in wording*). Het Beleidsakkoord 2014-2018 geeft in ieder geval aan “fors te willen investeren in verduurzaming”, waaronder ook op de “thema’s energiebesparing- en productie”. De afspraken in de beoogde Leidse Green deal lopen hier dus gedeeltelijk op vooruit.

Waar staat Leiden nu? Volgens de Duurzaamheidsagenda is het aandeel duurzame energie circa 3-4%⁶. Het is (mij) niet bekend of de tussendoelstelling van 5% lokale opwekking in 2012 is gehaald. Ook is niet bekend of de energieprestaties gemonitord worden⁷.

Wel bekend is dat de gemeentelijke organisatie onderzoek heeft laten doen naar energiebesparingsmogelijkheden van het eigen vastgoed. Hieruit blijkt dat vier panden goede mogelijkheden bieden voor zonnestroominstallaties⁸.

Is de 14% doelstelling in 2020 haalbaar? Dit is hoogst onzeker, denken wij. In het regionale Klimaatprogramma is was nog uitgegaan van een flink aandeel windenergie, in de Duurzaamheidsagenda in 2011 was echter al aangegeven dat windenergie om diverse redenen lastig wordt. De hoop was dan ook gevestigd op energieopwekking met zon, geothermie en biomassa en er wordt aangekondigd dat er onderzoek gedaan zal worden naar het potentieel. Of dit gebeurd is, is onbekend⁹.

Het is zeer waarschijnlijk dat nog een stevig inspanning nodig is om de doelen te halen. Ook is aannemelijk dat er een substantiële rol is weggelegd voor zonne-energie in de stad (regio).

Kortom: we weten niet hoe Leiden er nu voorstaan en wat er mogelijk is. Het advies is om de huidige energiesituatie in kaart te brengen.

Advies: Laat een inventarisatie doen naar waar Leiden nu staat in termen van doelrealisatie en potentieel. Wordt de voortgang gemonitord (Klimaatmonitor), door wie? Is de doelstelling van 14% in 2020 überhaupt haalbaar (zonder wind)? Is hier onderzoek naar gedaan? Hoeveel zonnepanelen en installaties zijn gerealiseerd in de stad? Wordt dit bijgehouden?

Advies: zicht op Leidse voor zon in de stad

Wat is er technisch mogelijk in de stad met zonne-energie? Zijn er genoeg daken of grond? Aan dak- en grondoppervlak ontbreekt het meestal niet; landelijk gezien is er meer dan genoeg om in de elektriciteitsbehoefte voor de gebouwde omgeving te voorzien¹⁰. Of dit ook voor Leiden het geval

⁶ Duurzaamheidsagenda 2011-2014.

⁷ Klimaatmonitor, Leiden geeft onvoldoende zicht op de stand van zaken.

⁸ Zie eindrapportage: Greenspread Energiebesparingsplan Gemeente Leiden, 2013. In opdracht van Gemeente Leiden, afdeling Vastgoed.

⁹ Zie Duurzaamheidsagenda 2011-2014 hoofdstuk 5. Mogelijk refereert men hier aan de CO₂ kanskaart (regionaal 2008) en Biobased (2012?). In beide studies is weinig aandacht voor de kansen van zonne-energie (in die tijd nog geen serieuze optie).

¹⁰ PBL, 2014: ‘Het potentieel van zonnestroom in de gebouwde omgeving van Nederland’

is, weten we niet. De monumentale binnenstad legt beperkingen op aan het dakgebruik maar ook in dat geval is er waarschijnlijk meer mogelijk dan we denken. Erfgoed Leiden en Omstreken speelt hier een belangrijke rol¹¹. Buiten de binnenstad zijn er waarschijnlijk genoeg geschikte daken. Het potentieel is in een aantal gemeenten – waaronder Utrecht – in kaart gebracht. Voor zover dit in Leiden nog niet is gebeurd zou dat een zinnige eerste stap zijn:

Advies/ actie: Inventarisatie van zonpotentieel. Dit vraagt om een inventarisatie van geschikt dakoppervlak Leiden (als dit niet al gedaan is). Hier ligt een rol voor de gemeente en samenwerking met (lokale) experts.

Bestaande initiatieven en projecten

Er bestaat – voor zover we weten - geen overzicht van bestaande zoninitiatieven, plannen en projecten in de stad. Een van de eerste acties is het systematisch in kaart brengen van de stand van zaken. De volgende initiatieven en projecten zijn bij mij/ ons bekend (bijgewerkt augustus 2015):

- Zonnecentrale Nieuwe Energie (Portaal/ EnergiekLeiden) *start oktober 2015*
- Hoogheemraadschap (verkennende gesprekken EnergiekLeiden, mogelijk collectief)
- TenneT (bewonersgroep Nieuw Leijden, EnergiekLeiden, mogelijk collectief)
- Muziekcentrum Nobel (*inmiddels gereed*)
- Theater Ins Blau (plannen; nagaan)
- Stadsgehoorzaal, Leidse Schouwburg (plannen?)
- Kaasmarktschool (bewoners initiatief?)
- Diverse scholen (o.a ZonopScholen, diverse eigen initiatieven) → zie project 6.
- Minerva *in gang gezet*
- Sportinstellingen (korfbalvereniging?)
- Diverse VVE's (Oranjerie, Robijnhof, Gerestraat)
- Diverse bedrijven (nagaan: aantal Leidse bedrijven op SDE+ lijst)
- Bioscience Park, Universiteit Leiden, LUMC *in gang gezet, o.a met EnergiekLeiden*

Er wordt nog niet samengewerkt op dit terrein tussen deze partijen. We verwachten dat deze initiatiefnemers tegen vergelijkbare vragen aanlopen maar niet van elkaars bestaan weten. Krachtenbundeling en uitwisseling van ervaringen en kan voordelen bieden. De Green deal biedt kansen om deze samenwerking te organiseren. Er kan echter nog niet worden aangesloten bij al lopende samenwerkingsverbanden en - processen (zoals bijvoorbeeld bij energiebesparing woningcorporaties). Er is een gerichte inspanning nodig om dit te organiseren.

Advies/actie: Inventarisatie lopende zonprojecten (initiatief, plan, uitgevoerd). Samenwerking op dit terrein tussen Leidse partijen is wenselijk om optimaal gebruik te maken van ervaringen en expertise. Dit gaat niet vanzelf (anders was het al gebeurt). De Green deal kan een rol spelen in het organiseren van de samenwerking. Wij zien hier een regie rol voor de gemeente, samen met (lokale) experts¹².

¹¹ Zie Erfgoed. Energieadviezen monumentale panden, inclusief zonne-energie voor woningen. .

¹² Bijvoorbeeld: samenwerking gemeente, Liander, EnergiekLeiden, Peter Segaar, PolderpV (een van de grote zonmarktanalisten van Nederland woont en werkt in Leiden!), Anne Marieke Schwencke (landelijke monitoring energiecoöperaties waaronder veel zon).

Advies: kennisplatform voor zonprojecten, maatwerk en (soms) complex

Realisatie van zonprojecten vraagt om maatwerk. Het is relatief eenvoudig om zonnepanelen op een koop- of huurwoning te realiseren. De investering is zeer rendabel - binnen 6-8 jaar terugverdiend en het is relatief gemakkelijk geregeld. In Leiden, net als op talloze plekken in Nederland werken bewoners samen, en worden er wijkgerichte, collectieve inkoopacties georganiseerd die het gemakkelijker maken voor bewoners om zonnepanelen aan te schaffen¹³.

Bij grotere zonprojecten is dat al een stuk lastiger. Dit gaat dan om:

1. daken van VVE's en wooncomplexen (vereniging van eigenaren of van woningcorporaties)
2. daken van instellingen zoals scholen, cultuur- en sporthallen, gemeentelijk vastgoed, bedrijven
3. grond (voor een zonneweide)

Dit soort projecten vraagt om specifieke expertise op gebied van financiering, wet- en regelgeving en vraagt ook om een projectmatige aanpak. Dit geldt helemaal voor zonne-installaties die door collectieven gefinancierd en beheerd worden ('collectieve zon'), bijvoorbeeld door omwonenden in coöperatief verband, *crowdfunding platform* of om een VVE. Deze expertise is in de stad aanwezig¹⁴. Er zijn veel partijen bij betrokken: initiatiefnemers, omwonenden, dakeigenaren, projectontwikkelaars, uitvoerders, leveranciers van de zonne-installatie, energiebedrijven en netwerkbedrijven, vergunningverleners (erfgoed, bestemmingsplannen), financiers (banken, omwonenden). De organisatorische complexiteit is een van de redenen waarom commerciële partijen terughoudend zijn om dit soort projecten op te pakken (te kleinschalig, tijdrovend en hoog afbreukrisico).

Er komt het nodige bij kijken om een zonproject van enige omvang van de grond te krijgen. Maar dat wil niet zeggen dat het niet kan. Sterker nog: het gebeurt op vele plekken in Nederland. *Leiden kan van die ervaringen profiteren.*

Advies/ actie: een kennisplatform opzetten voor optimaal benutten van bestaande kennis, ervaring en expertise

In Leiden zullen bijvoorbeeld de volgende partijen betrokken zijn/ worden bij grotere zonprojecten:

- Dakeigenaren (van bedrijven tot ziekenhuizen tot gemeente afdeling vastgoed)
- Initiatiefnemers projecten op eigen dak (zoals theater Ins Blau, Nobel)
- Initiatiefnemers collectieve projecten (coöperatie of bewonersinitiatief zoals Nieuw Leyden, Hoogheemraadschap, Minerva)
- Investeerders, financiers (Rabobank, gemeentefonds)
- Bewoners in geval van crowdfunding)
- Projectondersteuners
- Projectontwikkelaars
- Leveranciers van zonne-installaties
- Netbeheerder (aansluiting)
- Gemeente (vastgoed, sportbedrijf): daken
- Gemeente (erfgoed ELO): voorwaarden monumenten, beschermd stadsgezicht
- Gemeente/ gemeente (?): revolving fund voor financiering (participatie, leningen, garanties)
- .... meer partijen

¹³ In Leiden: wijkgerichte zonneacties van Energiek Leiden in de Stevnhof, Merenwijk en binnenkort Zeeheldenbuurt.

¹⁴ Onder andere bij ons (EnergiekLeiden en haar netwerk van Leidse energieprofessionals).

Kijk op de praktijk: collectieve zon

Om een idee te geven van wat er bij collectieve projecten komt kijken :

- In de voorbereidingsfase gaat om vragen als: Is er een geschikte locatie (dak, grond)? Wie is de eigenaar van het dak of grond? Is hij/ zij bereid om het dak beschikbaar te stellen aan anderen? Er zijn juridische afspraken nodig voor gebruik van het dak; denk aan verzekeringen, aansprakelijkheid, recht van opstal.
- Is een rendabel zonproject mogelijk op die locatie ('business case')? Is het financieerbaar (als het rendabel is)? Welke partijen komen in aanmerking als financiers? ('financieringsconstructies')? Wie wordt de eigenaar/ beheerder van de installatie (gedurende de looptijd)? ('eigendom')
- Het doorrekenen van de 'business case' en 'financieringsconstructies' vraagt om specifieke expertise. Vaak worden hiervoor gespecialiseerde dienstenaanbieders of 'ontzorgers' ingehuurd voor ondersteuning. Daarnaast zijn er landelijke kennisplatforms (zoals HIER opgewekt), en zijn er diverse handreikingen en instrumenten ontwikkeld.
- De vraag of een zonproject **rendabel** is – of er een 'business case' is - hangt in eerste instantie af van de investeringskosten (installatie, aansluiting, etc). Ook bij hele scherpe aanbiedingen zijn grotere zonprojecten in principe *niet* rendabel. Er moet gebruik gemaakt worden van landelijke fiscale en/of subsidieregelingen om het rond te rekenen. Er zijn verschillende regelingen: een korting op de energiebelasting of een extra vergoeding (subsidie SDE+) om de meerkosten te compenseren. Het energiegebruik van de dakeigenaar is bepalend voor de meest geschikte regeling. Bijvoorbeeld, bij gebruik onder de 50.000 kWh biedt de regeling met de energiebelasting voldoende ruimte (salderen), daarboven is de landelijke subsidieregeling (SDE+) interessanter.
- Ook de **financiering** vraagt de nodige aandacht. Er zijn meerder mogelijkheden: (1) De dakeigenaar investeert zelf met eigen geld of met een lening; (2) De dakeigenaar laat een projectontwikkelaar investeren (die houdt de installatie in eigendom en verkoopt stroom aan de dakeigenaar of aan anderen), of (3) de dakeigenaar of ontwikkelaar nodigt anderen uit om mee te financieren via *crowdfunding* , of een coöperatie. Als omwonenden meefinancieren kan aanspraak gemaakt worden op een nieuwe landelijke regeling, de zogenaamde postcoderoos regeling. Omwonenden verdienen hun inleg dan terug via een belastingkorting op hun stroomgebruik.
- Als omwonenden meefinancieren stelt dat heel specifieke eisen aan de organisatie die een zorgplicht naar haar leden toe heeft. Er is gerichte marketing, communicatie nodig om mensen te informeren (collectieve projecten).

Voorstel: Naar een Green deal: akkoord rond 'zonprojecten'

De Leidse Green deal kan een impuls geven aan realisatie van 'grotere zonprojecten' in de stad. Het kan lokale expertise en krachten bundelen op dit gebied, financiering mobiliseren, projecten bundelen en projectontwikkeling standaardiseren. Het doel is: het organiseren van samenwerking rond grotere zonprojecten in de stad. Dit vraagt om afstemming van de bovengenoemde partijen, en om maatwerk voor elk groot project.

Hoe zou die samenwerking en 'set afspraken' er uit kunnen zien?

Een aantal denklijnen:

- Het lijkt ons raadzaam om een '**regisseur**' of '**projectcoördinator**' (trekker) aan te stellen om de **samenwerking te organiseren**. Dit gaat niet vanzelf. Deze zal met lokale partijen moeten kijken waaraan behoefte bestaat, wat nodig is om daarin te voorzien en hoe dit verder opgezet en gefinancierd kan worden. Bij voorkeur is dit iemand met ervaring uit de zonne-energiemarkt. [nb Vergelijk de organisatiefilosofie, -architectuur, -werkwijze en financiering van het programmabureau Warmte Koude Zuid-Holland].
- Het is nuttig om een **lokaal zonne-energieplatform** op te zetten met als doel: faciliteren lokale uitwisseling kennis, expertise; binnenhalen expertise uit andere gemeenten; *screenen* kwalitatief hoogwaardige dienstverleners, projectontwikkelaars (bijvoorbeeld op basis van landelijke keurmerken); *matchen* vraag en aanbod: dakaanbieders, projectontwikkelaars, financiers; bundelen en standaardiseren van projecten (ivm aantrekken financiering). Speciale maatwerk 'desks' voor VVEs, scholen, bedrijven.

Financiële ondersteuning voor de regisseur en het platform kan gemobiliseerd worden, bijvoorbeeld bij de provincie, gemeente, banken, installatiebranche, en andere partijen die belang hebben bij uitrol van zonprojecten in de stad. In eerste instantie ligt een actieve financiële ondersteuning vanuit de gemeente of provincie (overheid) voor de hand. Als een platform eenmaal operationeel is en meerwaarde blijkt te hebben voor marktpartijen kan ook vanuit de markt of banken geld aangetrokken worden.

De **gemeente** is een belangrijke *stakeholder* vanuit meerdere rollen en taken:

- Energievisie en -beleid (vanuit Duurzaamheid, economisch en woonbeleid)
- Erfgoed: vergunningen, regels, advies, standaardisering procedures
- Vastgoed: beschikbaar stellen van gemeentelijke daken met gestandaardiseerde procedures voor dakgebruik
- Financiële ondersteuning regisseur, platform
- Beleidsondersteunend onderzoek, zoals: inventarisatie van bestaande projecten, geschikte daken/ grond (zonpotentieel), monitoring lokale energieproductie (en energiebeleid), etc

De gemeente kan een actieve rol spelen als projectfinancier (via participaties, leningen en garanties). Interessant is dat in diverse provincies en gemeenten **revolverende fondsen** zijn opgezet waaruit grotere projecten gefinancierd worden (voorbeeld: Amsterdamse Klimaat Fonds¹⁵).

Het is aan de **College en Raad** om de kaders te stellen met: een duidelijke visie op 'energie', uitgewerkt in energiebeleid en –uitvoeringsprogramma. De gemeente Utrecht en Groningen zijn goede voorbeelden. Dit kan onderdeel zijn van de Duurzaamheidsagenda, in nauwe samenhang met de Economische Agenda gezien het economische belang van de zonne-energie markt.

¹⁵ Ik heb onderzoek gedaan voor Stichting DOEN naar publieke energiefondsen en inzet van NUON en Essent gelden voor stimulering van lokale energieopwekking (AS I-Search).

Belangrijk is dat er **realistische doelstellingen** worden gesteld aangaande duurzame energieproductie, waaronder zonne-energie. Ook moet helder zijn welke rol, taken en verantwoordelijkheden de gemeente heeft en wat zij van de samenleving en marktpartijen verwacht.

Vervoltraject korte termijn: te vroeg voor afspraken

Hoe nu verder? Op dit moment wordt nog niet lokaal samengewerkt rond 'zonprojecten' in Leiden. Er zijn ook geen lopende samenwerkingsverbanden waar op aangehaakt kan worden zoals bij andere Green deal pijlers (Zeehelden buurt, woningcorporaties). Het is niet bekend welke partijen op dit moment actief zijn, of actief willen worden. Dat vraagt om een gerichte inspanning.

Kortom: het is – naar ons idee - te vroeg om tot een echte 'set afspraken' te komen met specificatie van doelen, aanpak, mankracht en middelen.

Het begint al met de vraag: met wie moet je die afspraken maken? De partijen met lopende projecten (waar ik bekend mee ben) bevinden zich nog in een vroeg verkennend stadium. Dit gaat om partijen met lange interne besluitvormingsprocedures hebben (bijvoorbeeld netbeheerders, TenneT, Hoogheemraadschap, energiebedrijven, woningcorporaties). Deze partijen kunnen en willen zich op dit moment (zeer waarschijnlijk) niet committeren.

Ons voorstel is om op korte termijn te beginnen met een **verkenning** waarin de bestaande situatie en toekomstige situatie, wensen en behoeften in kaart gebracht worden. Deze verkennende fase vormt dan de basis voor een eerste Green Deal met concrete en *realistische* doelstellingen voor zonne-energie, een *effectieve* aanpak gericht op realisatie van zonprojecten in de stad. Dit verkennende traject kan het beste onderdeel zijn van het beleidsvormingsproces rond de nieuwe Duurzaamheidsagenda en, gezien het economische belang ook van de Economische Agenda.

Dit voorstel kan als een 'afpraak' in de Green deal van december 2014 opgenomen worden. We stellen ons daarbij bijvoorbeeld een Green deal-tekst voor, zoals weergegeven in de volgende tekstbox.

Deze tekst markeert de stand van zaken voor december 2014, de deadline voor het huidige Green deal project en presentatie aan de gemeenteraad. Vervolgens werken we toe naar concretisering van de Green deal 'zonprojecten' in een nieuwe geactualiseerde Green deal die medio 2015 gereed kan zijn.

Situatie augustus 2015

De gemeente (in de persoon van de projectleider Van Geleuken) heeft dit voorstel ter kennisgeving aangenomen en er verder geen gevolg aan gegeven. Prioriteit ging uit naar realisatie van direct en op korte termijn haalbare projecten (waaronder de Zeeheldenbuurt).

Concept tekstvoorstel Green deal 'grote zonprojecten' december 2014

Oktober 2014: Eerste aanzet en voorbeeld voor een Green Deal tekst voor december 2014. Dit is feitelijk een intentieverklaring om een plan van aanpak uit te werken. nader uit te werken

Overwegende dat:

- Zowel de gemeente, markt als samenleving kansen zien voor de realisatie van grotere zonprojecten in de stad, te weten op daken van haar eigen vastgoed, ziekenhuizen, sportinstellingen en scholen.
- Er al projecten zijn gerealiseerd op scholen, culturele - en sportinstellingen.
- Deze ervaringen – in combinatie met ervaringen elders in Nederland – nieuwe projectontwikkeling ondersteunen en het om die reden wenselijk is dat er lokale samenwerking ontstaat (krachtenbundeling en kennisuitwisseling).

Verder constaterende dat:

- Inzicht in de huidige situatie (bestaande projecten), de bijdrage van zonne-energie aan de doelstellingen en het potentieel voor zonne-energie in de stad ontbreekt.
- Er geen sprake is van structurele samenwerking op dit terrein.
- Inzicht ontbreekt in de behoeften aan samenwerking (toegevoegde waarde) bij marktpartijen en samenleving.

Afspraken:

- De gemeente ontwikkelt een visie op energie, uitgewerkt in energiebeleid- en uitvoeringsprogramma. Dit omvat een uitgewerkte visie op de kansen voor zonne-energie in de stad.
- Dit beleidstraject is onderdeel van de nieuwe Duurzaamheidsagenda, in nauwe samenhang met de Economische Agenda. Dit wordt waar nodig ondersteund door inventariserend onderzoek (bijvoorbeeld huidige situatie, potentieel zonne-energie, etc).
- Medio 2015 leidt dit tot *realistische* doelstellingen, een beleidsstrategie en uitvoeringsprogramma op gebied van zonne-energie.

- In de **eerste helft van 2015** wordt de nut en noodzaak van lokale samenwerking rond grotere zonprojecten nader uitgewerkt en verkend. Dit resulteert medio 2015 in een uitgewerkt **plan van aanpak**.
- De gemeente stelt een 'projectregisseur' aan die deze eerste verkenning zal coördineren.

- EnergieLeiden – lokaal netwerk van energieprofessionals - kan en wil deze rol op zich nemen (mits daartoe middelen kunnen worden vrijgemaakt).

- Medio 2015 wordt de Green deal geactualiseerd. De nieuwe afspraken omvatten: heldere realistische doelen, aanpak, mankracht en middelen en concrete afspraken tussen belanghebbende partijen. Dit omvat een financieringsplan voor een (eventueel op te richten) platform, projectregisseur of projectbureau.

EnergiekLeiden/ Anne Marieke Schwencke

Anne Marieke Schwencke werkt onder de vlag van Energiek Leiden samen met een groep actieve Leidenaars die hun expertise en krachten bundelen om 'nieuwe energie' in de stad te krijgen. Ze zijn professioneel actief op dit terrein en willen hun kennis en kunde voor de stad inzetten. Ze is landelijk stevig aangehaakt bij SER energieakkoord en andere activiteiten rond 'lokale energie'.

EnergiekLeiden werkt met Portaal aan een zonnecentrale op de Nieuwe Energie en organiseert wijkgerichte acties voor zonnepanelen en huisisolatie. Anne Marieke werkte met de gemeente Leiden en de Omgevingsdienst West-Holland aan de Green deal Wonen en Energie (eerste inventarisatiefase). Zie verder: www.asisearch.nl en www.energiekLeiden.nl.

Anne Marieke: "Ik werk graag mee in het vervolgtraject van dit project 'grotere zonprojecten'. In welke rol en op welke wijze zal moeten blijken. Op dit moment werk ik al samen met EnergiekLeiden, de gemeente om lokale projecten te ontwikkelen (o.a Nieuwe Energie/ Portaal, Energiepark, TenneT/ Nieuw Leyden, Hoogheemraadschap)".

Nieuwe Energie/ Unit 6
3^e Binnenvestgracht 23/E
2312 NR Leiden
06-23675752
annenschwencke@asisearch.nl
www.asisearch.nl

Bijlage 1: Programmatische visie op Green deal ‘wonen en energie’: De context en inbedding van het project

Dit projectidee ‘collectieve zonprojecten’ zal onderdeel uitmaken van een Green deal, een set van afspraken tussen partijen over de belangrijkste thema’s rond energie en wonen. De opzet van de Green deal is uitgewerkt in de notitie aan de wethouder: *Green Deal Leiden: uitwerking doelen en resultaten: Naar een lokaal energieakkoord met de Leidse samenleving* (11 juni 2014)¹⁶.

Green Deal samengevat als ‘elevator pitch’

Samengevat is de Leidse Green Deal waar de Raad om vraagt een lokaal energieakkoord. Het organiseert de lokale samenwerking rond energie en wonen. De Green deal legt daarvoor het volgende vast:

- *concrete doelen die verschillende partijen samen willen realiseren*
- *afspraken over de uitvoering en taakverdeling*
- *inzet van menskracht en middelen*
- *planning van de uitvoering en wijze van monitoring.*

De Green Deal is dus een ‘set’ van afspraken tussen alle relevante partijen die met energiebesparing en duurzame opwekking van energie in relatie tot wonen bezig zijn en daarbij besluiten tot samenwerking: organisaties van burgers, bedrijven en de gemeente. De Green Deal sluit aan bij de geest en inhoud van het landelijk SER energieakkoord en benut de kansen die dit landelijk akkoord voor Leiden oplevert, in het bijzonder door een beroep te doen op landelijk beschikbare financiën.

In deze notitie is de Green deal gestructureerd rond een de clusters (of pijlers): 1. sociale huursector, 2. collectieve bewonersinitiatieven, 3. bedrijven en innovatie, 4. individuele woningeigenaren en 5. Leids energiebeleid. Dit was de basis voor de structuur voor de startbijeenkomst op 1 oktober.

Vervoltraject: uitwerking Green deal

De gemeente heeft ervoor gekozen om de verdere uitwerking van de Green deal op te bouwen van ‘onderaf’, d.w.z. vanuit een aantal concrete projectideeën die zijn aangedragen door de Leidse samenleving. De gedachte is dat hiermee ook duidelijk is dat er draagvlak bestaat.

Op de startbijeenkomst op 1 oktober 2014 zijn een 7-tal projectideeën naar voren gebracht die in oktober, november verder worden uitgewerkt door een aantal vrijwillige trekkers.

Een aantal overwegingen hierover:

- Het is voor het vervoltraject van belang dat de grote lijnen en strategisch kader waarbinnen de Green deal vorm krijgt niet uit het oog verloren worden. De ‘projecten’ zijn onderdeel van een Green deal, ze zijn niet bij elkaar gevoegd: ‘de Green deal’ of een set van ‘Green deals’. Dit zou naar mijn idee een smalle invulling zijn van de Green deal en een gemiste kans.

¹⁶ Hier heb ik in opdracht van de gemeente Leiden (via de Omgevingsdienst en via EnergiekLeiden) actief aan bijgedragen. Bij het vormgeven van het vervoltraject ben ik niet meer actief betrokken geweest.

- Het van belang dat alle relevante partijen in het proces betrokken worden en dat deze zich committeren aan een set afspraken. Met name de woningcorporaties en commerciële marktpartijen (energie- en bouwsector) zijn belangrijke partijen. Vooral nog hebben deze partijen geen actieve rol naar zich toegetrokken als 'project trekkers'. Ze waren ook beperkt vertegenwoordigd tijdens de startbijeenkomst. Dit betekent dat de trekkers en de gemeente een gerichte inspanning zullen moeten leveren om deze partijen bij de afspraken te betrekken.
- Landelijke ontwikkelingen bieden uitgelezen kansen om het energiebeleid van Leiden verder vorm te geven. Van groot belang is het SER energieakkoord en daarnaast ook: Deal Stroomversnelling koop en huur, ontwikkelingen op de energie- en bouwsectoren (zie achtergrondnotitie: Green deal Nationale Beleidscontext, april 2014; bij voorkeur nog te actualiseren!). De landelijke initiatieven zoeken verbinding met de lokale Leidse ontwikkelingen. Ik zie de Green deal dan ook graag als: een lokaal energieakkoord. Dit vraagt wel om een strategische benadering van de Green deal waarin de landelijke, regionale en Leidse context verbonden zijn.

Beoogde Green deal structuur

In de figuren is de Green deal structuur weer zoals ik die voor ogen heb. Deze wijkt enigszins af van de indeling in de bovengenoemde notitie (van 11 juni).

1. Energiebesparing Huursector
2. Energiebesparing Koopwoningen
3. Energieopwekking (grotere projecten zon, wind, e.a), al dan niet met bewonersinitiatieven

De clusters 'bedrijven en innovatie' en 'bewonersinitiatieven' zijn partijen (geen thema's) die zich met respectievelijk huur, koop en energieopwekking bezighouden. Hierbij dient in gedachte gehouden te worden dat het bij energiebesparing in de huursector (grote bouwbedrijven zoals DuraVermeer, BAM) om andere bedrijven gaat dan in de koopsector (kleinere aannemers, etc). Bij energieopwekking in grotere zonprojecten zijn weer heel andere bedrijven betrokken.

In de onderstaande figuren is gepoogd om de structuur, onderlinge samenhang, landelijke en lokale trajecten en relevante partijen weer te geven.

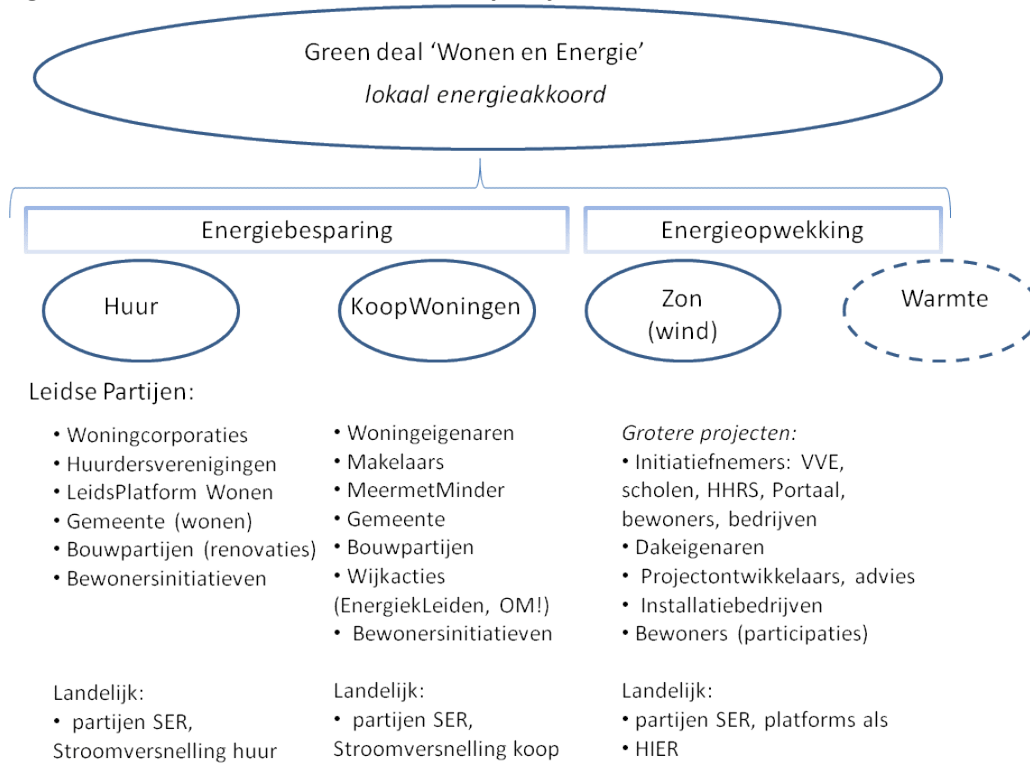
Aanbeveling

Het Green deal vervolgproces vraagt om een strategische programmatische benadering en actieve regie. Leidse partijen gaan zich niet vanzelf organiseren (anders hadden ze dat al gedaan).

De zeven projectideeën en -uitwerking voeden het proces: het zijn de bouwstenen. Deze zullen ingebed moeten worden in een breder kader en context waar landelijke, regionale en lokale ontwikkelingen in onderlinge samenhang samenkomen.

Mijn zorg is dat deze brede inbedding in de huidige aanpak van het vervolgtraject onvoldoende gewaarborgd is. Bart van Geleuken is op de hoogte van deze zorg.

Figuur 1: Green deal: Clusters en Leidse partijen

Figuur 2: Green deal: clusters, lopende trajecten, context en vertaling naar concrete 'projecten'

